

I Jornada Filològica organitzada per l'associació “Amics del professor Antoni M. Badia i Margarit”. — Un grup de deixebles d'Antoni M. Badia i Margarit, empesos pel desig de reconèixer públicament la trajectòria científica, la dedicació docent, el compromís cívic i la categoria humana del qui fou el seu mestre, han format l'associació “Amics del professor Antoni M. Badia i Margarit”, inscrita amb el número 27.655 a la Secció 1a del Registre d'Associacions de Barcelona. Els seus estatuts han estat aprovats per la Generalitat de Catalunya i se n'ha fixat la domiciliació a la seu central de l'Institut d'Estudis Catalans (carrer del Carme, 47, 08001 Barcelona). Actualment, formen part de la junta de l'associació: Maria Teresa Cabré Castellví, Joan Martí i Castell, Carles Miralles, Ramon Torrent i Joan Veny. L'associació “Amics del professor Antoni M. Badia i Margarit” té com a objectius promoure l'estudi de la llengua catalana —incloent-hi l'encàrrec de treballs d'investigació— i donar suport a les activitats dutes a terme per Badia i Margarit en l'àmbit de la recerca i la promoció de l'ús de la llengua catalana. N'és una bona plasmació la I Jornada Filològica organitzada per l'associació com a primera de les seves activitats.

Dijous 11 de març de 2004, a la sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans, l'associació va celebrar la seva I Jornada Filològica, sota el títol “Els mètodes en dialectologia: continuïtat o alternativa?”. Va obrir l'acte, a dos quarts de 10 del matí, Josep Laporte, president de l'Institut d'Estudis Catalans, que va demanar un minut de silenci per les víctimes de l'atemptat de Madrid, del qual tot just es començava a tenir notícia. Tot seguit va intervenir Maria Teresa Cabré, professora de la Universitat Pompeu Fabra, membre de la Secció Filològica i presidenta de l'associació, la qual va tenir paraules laudatòries per al mestre i va aprofitar l'ocasió per a defensar la necessitat que la universitat proporcioni als futurs filòlegs una formació de base en matèries com la geolingüística o la lingüística històrica, que corren el risc de veure's arraconades dels programes d'estudi per assignatures de tipus professionalitzador, més atractives per a un bon nombre d'estudiants.

A Joan Martí i Castell, professor de la Universitat Rovira i Virgili i president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, li va correspondre presentar l'homenatjat, el qual va pronunciar la primera conferència de la jornada, amb el títol de “Dialectologia sinuosa”. En aquesta conferència, Badia i Margarit va resseguir la relació que havia mantingut, al llarg del seu periple vital, amb la dialectologia i la geolingüística, disciplines a les quals ha dedicat passions i esforços, compartits amb la gramàtica històrica, la sociolingüística, la lingüística estructural i l'onomàstica. Un dels punts centrals de la conferència va ser el recordatori de la gestació de l'*Atlas Lingüístic del Domini Català (ALDC)*, del qual Badia i Margarit va ser impulsor, abans de passar el relleu a Joan Veny, que ha assegurat la continuïtat del projecte durant mig segle i ha fet possible l'èxit final de l'empresa —dos volums cartogràfics han vist la llum de 2001 ençà, i la feina segueix a bon ritme. Però la conferència inaugural no va mirar només cap al passat, recordant la tasca feta, sinó que es va projectar en el futur, ja que Badia i Margarit va exposar la recerca que té en curs sobre la diferenciació dialectal de la *e* tancada llatinovulgar. Va defensar que fa mil anys ja s'havia produït la bifurcació entre els territoris occidentals, que mantenien el timbre tancat de la *e*, i els territoris

orientals, que l'havien fet evolucionar cap a vocal neutra, i va aportar exemples de topònims en documents dels segles XI i XII en què s'observa que els procedents de parròquies de l'Alt Urgell presenten sistemàticament la grafia *e* (1040, *Castrum Fontaneti*), mentre que els corresponents a parròquies de Girona o de Vic alternen les representacions amb *e*, amb *a* i amb *o* (1186, *Espinalves*; 1012, *Argincela / Arginçola*). Esperem poder llegir aviat els resultats d'aquesta recerca.

A continuació, Lídia Pons, professora de la Universitat de Barcelona, va pronunciar la ponència titulada “Qüestions de morfologia derivativa segons els materials de l'*Atlas Lingüístic del Domini Català*”, durant la qual va analitzar els diversos recursos de què disposa la llengua catalana per a la formació de gentilicis, basant-se en les respostes recollides en el mapa VI de l'*ALDC* (“Nom dels habitants”), que mostra com s'anomenen els habitants de cadascun dels 190 punts d'enquesta d'aquest atlas. Pons va classificar les respostes en dos grups, segons que corresponguessin a recursos analítics o sintètics. En el primer, menys nombrós, va aplegar construccions del tipus *de [Llobera]*, *gent de [Prats]*, *veïns de [Gòsol]*, *fills de [Santa Olària de Riuprimer]*, mentre que dins del segon, format per derivats, va identificar fins a quinze sufixos diferents, cinc dels quals (els presents a *[toss]encs*, *[arbequ]ins*, *[migjorn]ers*, *[ceret]ans* o *[ordin]esos*) amb una incidència superior al deu per cent. Per a cadascun, la ponència va aportar informacions sobre el seu origen, distribució geolectal i freqüència d'ús en el conjunt del domini lingüístic.

Després d'una pausa amb cafè, va seguir una altra ponència, en aquesta ocasió a càrrec del dialectòleg Cosme Aguiló, que va parlar de “L'Atlas Ornitònimic de les Illes Balears”. Aguiló va explicar els detalls de la planificació i l'execució del treball de camp que s'havia dut a terme per a aplegar els materials d'aquest projecte cartogràfic —recollir el nom dels ocells demana disposar d'un bon repertori fotogràfic i ser capaç de descriure'n el cant i d'ajudar-se amb altres informacions, sovint lligades a creences populars sobre les qualitats de l'ocell— i va incidir en les dificultats peculiars que la recollida de dades havia presentat en cadascuna de les illes, sovint vinculades a la localització d'informadors adequats per a proporcionar respostes fiables sobre un camp tan especialitzat com aquest —per cert, un dels informadors menorquins va ser Joan Riudavets Moll, que amb 114 anys tenia el rècord d'home més vell del món (de longevitat documentada), el qual va morir el 5 de març, uns dies escassos abans de la jornada que reportem. Cosme Aguiló va destacar la riquesa d'ornitònims aplegats durant el treball de camp, entre els quals només figuren dues designacions al·lòglotes: *pato* i *gaviota*.

Hi va haver una estona per al col·loqui i tot seguit va iniciar-se la darrera intervenció del matí, que va anar a càrrec de Michel Contini, professor emèrit de la Universitat Stendhal de Grenoble, el qual va pronunciar la conferència “Intorno all'*Atlas Linguistique Roman (ALiR)*”, al llarg de la qual va exposar els fonaments metodològics en què reposa aquest projecte europeu, del qual Michel Contini és director i que compta entre els seus membres amb un comitè català format per Joan Veny, actual president de l'*ALiR*, José Enrique Gargallo, Maria Àngels Massip i Mar Massanell. El professor Contini va explicar les característiques dels atlas lingüístics de segona generació, que, com l'*ALiR*, van més enllà de la cartografia dels materials i ofereixen també una interpretació de les dades recollides, en la qual es prioritzen els aspectes motivacionals de les formes lèxiques aplegades, sense negligir, però, les informacions de tipus etimològic, morfològic i fonètic. Amb exemples presos dels volums de l'*ALiR* ja enllestits, dedicats als noms d'insectes i altres bèsties menudes, la conferència va detenir-se especialment en les designacions tabuístiques —de les quals s'observa una notable concentració a Galícia— i en els fonosimbolismes i les repeticions intensives —molt presents a Sardenya, una àrea que és conservadora des d'un punt de vista lingüístic i que manté un nombre important d'elements preromans en la toponímia.

La jornada es va reemprendre, després de dinar, amb la taula rodona “Sobre els mètodes en la dialectologia actual” coordinada per Ramon Sistac, professor de la Universitat de Lleida i membre de la Secció Filològica de l’Institut d’Estudis Catalans. Hi van intervenir Manuel González González, professor de la Universitat de Santiago de Compostel·la i membre de la Real Academia Galega i de l’Instituto da Lingua Galega; Miquel Àngel Pradilla, professor de la Universitat Rovira i Virgili, i Joaquim Viaplana, professor de la Universitat de Barcelona. Va excusar la seva presència, per motius de salut, el professor de la Universitat d’Alacant i president de la Secció de Lexicografia de l’Acadèmia Valenciana de la Llengua, Jordi Colomina. Als participants en la taula rodona se’ls havien proposat tres línies de reflexió: valorar l’experiència acumulada en dialectologia, considerar l’impacte que els canvis actuals de la societat han de tenir en el desenvolupament d’aquesta disciplina i dels seus mètodes de recerca, i preveure el futur dels dialectes en la nostra societat.

Manuel González va oferir un repàs molt detallat i documentat dels mètodes antics de la dialectologia i va posar de manifest el profit que aquesta podria treure si incorporés les aportacions de la lingüística moderna i dels avenços tecnològics més recents, els quals poden capgirar el dipòsit i la gestió de les dades. Pel que fa al futur dels dialectes, va manifestar que aquests continuaran existint, malgrat les tendències unificadores de la societat actual —estàndard, *media*, educació, mundialització, etc.—, tot i que es produiran canvis: la variació espacial es reduirà, les àrees geolectals perdran compactació, guanyaran pes les variacions socials —que dependran sovint de les competències comunicatives adquirides per cada individu— i s’incrementarà el contacte de llengües. Això farà disminuir l’interès per la dialectologia geogràfica sincrònica, alhora que incrementarà l’atenció per les diferències socials i per l’estudi de les interferències lingüístiques, de manera que la dialectologia necessitarà un gir cap a mètodes sociovariacionals.

Per la seva banda, Miquel Àngel Pradilla, que va coincidir amb l’anàlisi presentada per Manuel González, va posar de manifest l’encaix difícil que havia tingut la dialectologia en l’estructuralisme i el generativisme, i va considerar que la sociolingüística havia suposat un punt d’inflexió en les relacions de la dialectologia amb els successius corrents d’estudi lingüístic, ja que oferia més punts de proximitat amb els objectius i els mètodes dialectològics. Pradilla va defensar la necessitat metodològica d’interacció entre els quatre vèrtexs de la variació: el geolingüístic —correlació entre ús lingüístic i territori—, el diacrònic —correlació entre ús lingüístic i eix temporal—, el sociolingüístic —correlació entre ús lingüístic i grup social— i el pragmàtic —correlació entre ús lingüístic i context sociocultural— i va reivindicar els estudis de tall variacionista com a camí de recerca amb moltes possibilitats de futur. Pel que fa a l’evolució dels dialectes catalans, Pradilla va assenyalar com a fet clau la incidència del policentrisme en la gestió del procés d’estandardització, que fa que aquest tingui un impacte divers territorialment, perquè al Principat de Catalunya, al País Valencià i a les Illes Balears arriben models de llengua promoguts des de nuclis diversos i pensats només per a una part del territori; la manca de coordinació entre aquests centres difusors és molt perillosa, perquè pot dur a l’esquarterament territorial i pot crear barreres internes al mercat —ja prou reduït— dels productes en llengua catalana.

En darrer terme, Joaquim Viaplana, que va postular la desaparició dels dialectes, reduïts a “accents” o *patois*, va considerar desfasat l’informador canònic de la dialectologia —vell, no instruït, nascut en una població petita— perquè només permet mirar al passat lingüístic i va proposar un altre tipus d’informant —de mitjana edat, amb un cert grau d’instrucció, nascut a la capital comarcal—, alhora que advocava per una dialectologia que mirés cap al futur i assagés de predir l’evolució de la llengua.

Un cop tancat el torn d’intervencions del públic subsegüent a la taula rodona, Emili Casanova, professor de la Universitat de València i membre de l’Acadèmia Valenciana de la Llengua, va pronunciar la ponència “El Dr. Badia, dialectòleg” al llarg de la qual va glossar la figu-

ra de l'homenatjat i va resseguir amb detall la fructífera tasca que aquest ha dut a terme en l'àmbit de la dialectologia. Casanova es va referir al rosari de publicacions que Badia ha dedicat a l'estudi dels dialectes, sovint amb derivacions temàtiques cap a la sociolingüística i la pragmàtica —amb estudis de la distribució de variants per usos, per nivells o registres i per grups socials— i cap a l'anàlisi de la normativa —amb estudis que posen de manifest la complementarietat entre la llengua comuna i els dialectes. Enllaçant amb el tema de la taula rodona, Casanova va destacar que Badia i Margarit, en un dels seus treballs, havia comparat materials de l'*Atlas Lingüístic de Catalunya*, de Griera, i de l'*Atlas Lingüístic del Domini Català*, que ell mateix havia impulsat, recollits amb mig segle de distància, i havia analitzat el fenomen de l'anivellament lingüístic motivat per la presència d'un nucli centrífug expansor de novetats en la seva àrea d'influència: concretament, Badia havia constatat el retrocés de *trumfa* —enfront de *patata*— i de *fesol* —enfront de *mongeta*— per l'avanç de les formes barcelonines.

Va cloure la jornada la conferència “Alguns ensenyaments de la geolingüística”, pronunciació per Joan Veny, professor emèrit de la Universitat de Barcelona i membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. A l'inici de la seva intervenció, Veny va defensar la validesa dels mètodes i dels objectius de la que alguns anomenen *dialectologia tradicional* i tot seguit va oferir una mostra molt nodrida de casos en què era evident la utilitat de les informacions aportades per la geolingüística a l'hora d'explicar variants que, considerades aïlladament, resultarien opaques. En donarem només un exemple, el primer entre els molts que van il·lustrar la conferència: el cas de la variant *[tu] érets*, corresponent a la segona persona de l'imperfet d'indicatiu del verb *ser*. Per a explicar la creació d'*érets*, en substitució d'*eres*, és fonamental conèixer l'àrea exacta en què té vigència aquesta variant i considerar quines són les formes que adopta, en aquesta àrea i en tot el domini lingüístic, la resta del paradigma. Aquest tipus d'informació només la pot proporcionar la geolingüística —els mapes repartits per Veny es basaven en l'*Atlas Lingüístic del Domini Català* i en *La flexió verbal en els dialectes catalans*—, disciplina que aplega corpus cartografiats a partir de qüestionaris extensos —alguns milers de preguntes—, passats en xarxes de localitats prou estretes —alguns centenars de punts d'enquesta—, en les quals s'han localitzat informadors fidels al seu parlar, que oferissin respostes no esbiaixades per la pressió de les variants més generals o prestigioses, ja que això desdibuixaria les àrees dialectals que tenen la clau de l'explicació de molts fenòmens lingüístics. Així, en el cas de *[tu] érets*, s'observa que aquesta variant apareix de manera exclusiva en el territori en què la segona persona del present d'indicatiu del verb *ser* pren la forma *[tu] ets*, mentre que és desconeguda completament en les zones en què adopta la forma *[tu] és* (àrea ribagorçanopallaresa) o *[tu] eres* (País Valencià): per tant, *[tu] érets* ha de respondre a una formació analògica provocada per la pressió de *[tu] ets*, pressió que no es pot donar fora dels límits en què *[tu] ets* té vigència. [M. M. M.]